

De eerste wereldoorlog

De aanleiding voor de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) was, net als bij de Eerste Wereldoorlog (1914-1918), een aanslag. In 1618 betrof dit een aanslag op katholieke hoogwaardigheidsbekleders in Praag. Zij werden door protestantse edelen uit een raam van de burch van Praag gegooid, waarna de strijd losbarstte. De Dertigjarige Oorlog was een ingewikkeld gewapend conflict met wisselende strijdarena's.

Doorgaans worden vier fasen onderscheiden, namelijk de Boheemse oorlog, het Deense avontuur, de Zweedse zegetocht en de sluwe Franse interventies. In de Dertigjarige Oorlog werden niet alleen religieuze conflicten uitgevochten, maar ook de politieke hegemonie van de familie Habsburg betwist. Tevens waren koloniale krachtmetingen tussen verschillende Europese mogendheden een onderdeel van de strijd. De Dertigjarige Oorlog zou als gevolg daarvan uitgroeien tot een grootschalig, gewelddadig en voortslepend conflict waar de meeste Europese landen en hun kolonies bij betrokken zouden raken. Om die reden constateert Harrison dat de Dertigjarige Oorlog 'in feite een wereldoorlog was, het eerste gewapende conflict dat deze benaming serieus verdient'. Harrison typeert de Dertigjarige Oorlog als 'de laatste grote huurlingenoorlog'. De meeste soldaten waren namelijk vrijwilligers. Zij vochten veelal niet voor hun land of vorst, maar voor het geld. Binnen de legers waren de soldaten niet duidelijk herkenbaar. 'De meeste soldaten kleedden zich zoals ze zelf wilden.' De meeste huurlingen waren arm en dat verklaart mede de grote schaal waarop plunderingen voorkwamen. In dat kader betoogt Harrison dat de Dertigjarige Oorlog vooral een oorlog tussen soldaten en boeren was. 'Voor de boeren was elke soldaat een vijand. Voor de soldaten was elke boer een

potentieel plunderingsobject en elke boerin een mogelijk verkrachtingsslachtoffer.' Het onderscheid tussen daders en slachtoffers was soms diffuus. De stad Freiburg werd bijvoorbeeld niet alleen geplunderd door Zweedse soldaten, maar na hun vertrek ook door wraaklustige boeren. Voor wat betreft de berichtgeving was de Dertigjarige Oorlog 'de eerste grote mediaoorlog in de geschiedenis'. Propaganda bleek een doeltreffend wapen en gruwelijke gebeurtenissen werden breed uitgemeten in de pers. Oorlogsmisdaden, diefstal en plunderingen werden door alle strijdende partijen begaan. 'De keizerlijke soldaten waren net zo weerzinwekkend als hun vijanden.' De burgerbevolking was in alle opzichten de grootste verliezer. Een interessant aspect van dit boek is dat Harrison oog heeft voor de gewone mensen die door de oorlog werden getroffen. Hij brengt hun negatieve ervaringen aan de hand van persoonlijke documenten, waaronder dagboeken, helder voor het voetlicht. De gedwongen inkwartiering van soldaten, de belegeringen van steden, de hoge inflatie, criminaliteit en diefstal van persoonlijke eigendommen en de jacht op schaars voedsel leidden tot wijdverbreide ellende, honger en armoede. Tegen die achtergrond is het niet verwonderlijk dat het militaire conflict gepaard ging met ziekten die veel meer levens eisten dan de gevechten en de plunderingen. In 1648 werd na moeizame onderhandelingen eindelijk vrede gesloten. Daarmee kwam een einde aan een van de grootste rampen die Europa ooit hebben getroffen. De Dertigjarige Oorlog veranderde de geopolitieke situatie op het Europese continent voorgoed. De Habsburgse vorsten verloren hun dominante positie in Europa. Ook Duitsland kwam als verliezer uit de strijd. Zweden werd daarentegen een grootmacht. Het laatste 'wapenfeit' van het Zweedse leger

De Dertigjarige Oorlog. De allereerste wereldoorlog, 1618-1648. Dick Harrison (Omniboek, Utrecht 2018), 668 blz., € 39,95

was de verwoesting van Praag, uitgerekend de stad waar het allemaal begon.

Frankrijk, dat zich op een relatief laat moment actief in de oorlog mengde, kwam als grootste winnaar uit de strijd en werd de leidende grootmacht in Europa. De opportunistisch Franse strategie om de vijanden van de grootste vijand als vriend te beschouwen had optimaal gewerkt. Het boek is geschreven in een vlotte en prettig leesbare stijl. In lijn met het grillige verloop van de oorlog wordt er regelmatig geschakeld tussen conflicten die op verschillende momenten ontstonden en verweven raakten met de oorlog. Niet alleen bekende namen als keizer Ferdinand II, koning Gustaaf II Adolf van Zweden, legerleider Albrecht von Wallenstein en kardinaal Richelieu komen in het boek uitvoerig aan bod, maar ook de gewone burgers door middel van hun persoonlijke getuigenissen. Dick Harrison is als hoogleraar geschiedenis verbonden aan de Universiteit van Lund in Zweden. In het informatieve boek is een literatuurlijst opgenomen. Een uitgebreid notenapparaat met specifieke literatuurverwijzingen zou in dit standaardwerk zeker niet hebben misstaan.

Dennis de Kool is als onderzoeker verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.